

tel. : +380991120827,
masharomanec@gmail.com

HOLISTIC PRINCIPLES OF THE COMPARATIVE DESCRIPTION OF PHRASEOLOGICAL UNITS

The end of XX – the beginning of XXI century is the time of great insights and discoveries in various spheres of human activity. Holism can be determined as a new scientific direction. A holistic approach is inseparable from the anthropological one. This article deals with a comparative study of phraseological units of closely related languages within a holistic paradigm, which allows us to explicate the philosophical concepts of „whole” and „part”, that are universal among all systems. The diversity of the relations between the part and the whole also allows us to accurately identify ethnic-specific features of any language.

Key words: phraseological system, holism, anthropocentricity, part and whole, ethnic-specific.

Надійшла до редакції 15.08.2016 р.

УДК 811.162.1'373.45'46

В. В. Губич,

аспірантка кафедри загального та слов'янського мовознавства
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,
тел. : +38(048)776-04-42,
vitalina.gubich@rambler.ru

ЛАТИНСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СКЛАДІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СЕРЕДНЬОПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ

Статтю присвячено розгляду особливостей функціонування латинізмів у складі польської мовознавчої термінології XVI–80-х років XIX ст. Вплив античної лінгвістичної традиції спостерігаємо у подачі матеріалу, у термінології, а також у поясненні граматичних явищ.

Виявлено значну кількість семантичних та словотвірних кальок, лексичних запозичень, які збереглися у сучасній польській мові і набули статусу інтернаціоналізмів.

Ключові слова: запозичення, термінологія, латинська мова, польська мова.

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що вивчення складу польської мовознавчої термінології (далі – ПМТ) у середньопольську добу вимагає детальнішого розгляду з врахуванням внутрішньомовних та позамовних чинників. Питання запозичень та інтернаціоналізмів у складі термінології, зокрема латинізми у складі терміносистем розглядали Г. Д. Антонюк [3], І. І. Вакулик [4], досліджували О. А. Войцева [5], А. С. Д'яков [8], С. Гайда [22], С. В. Гриньов-Гриневиц [7], Т. Л. Канделаки [10], Т. Р. Кияк [11], І. М. Кочан [13], А. В. Крижанівська [14], Д. С. Лотте [15], Ю. Лукшин та В. Змажер [28], Л. О. Симоненко [17] та ін. Вивчення складу мовознавчої термінології різних мов за походженням здійснювали П. М. Алієва [1], Е. С. Ганієва [6], В. В. Захарчин [9], А. Корончевський [26], І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Т. І. Панько [16] та ін. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених запозиченням, спостерігаємо відсутність комплексного розгляду впливу латинської лінгвістичної терміносистеми на формування ПМТ середньопольської доби (XVI–80-і роки XIX ст.).

Мета статті – з'ясувати особливості латинізмів у складі ПМТ у XVI–80-х роках XIX ст. Поставлена мета передбачає виконання наступних **завдань**: зібрати корпус латинських запозичень та описати їх; розкрити причини закріплення запозичених лексем у складі ПМТ; висвітлити лексичні та структурні зміни, яких зазнають іншомовні терміни в процесі освоєння; виокремити терміни латинського походження, які збереглися у сучасній ПМТ.

Матеріалом дослідження стали спеціальні лексеми латинського походження із галузей фонетики та морфології

(назви частин мови, деякі назви лексико-граматичних і семантичних розрядів частин мови, назви граматичних категорій).

Латинська мова після прийняття поляками християнства за римо-католицьким зразком (966 р.) тривалий час виконувала функції літературної. Починаючи з XVI ст., відбувається поступове її витіснення загальнонародною мовою, пов'язане зі змінами та становленням суспільно-політичних, релігійних, культурних, освітніх та письменницьких поглядів. Поширення ідей реформації сприяє книгодрукуванню польською мовою. Культурно-освітнє тло середньопольської доби пов'язане з ідеями Відродження, що приходять до Польщі із Західної Європи. Поширення та поглиблення гуманітарної освіти сприяє загальному оживленню розумового та літературного руху польською мовою [27, с. 190]: М. Рей, Я. Кохановський, Л. Гурницький, С. Ожеховський тощо. Боротьба за мову стає вираженням боротьби за національну суверенність [25, с. 239]. Головною особливістю розвитку мови у середньопольську добу вважається повільна ліквідація діалектної роздробленості і поступове формування нормалізованої загальнонаціональної мови [25, с. 216]. Відбувається активне розширення та поповнення лексики різних галузей, чому сприяє не тільки літературна творчість, а й численні наукові праці та входження польської мови у публічне життя. Ці процеси спричиняють зміни в граматиці, синтаксисі, стилістиці мови та її загальне вдосконалення і збагачення [21, с. 48]. Спостерігаємо зміни світогляду середньовічного на експериментальний, що вимагав нової мови на позначення новостворених понять та був тісно пов'язаний із середовищем практиків, техніків, які, за словами термінолога С. Гайди, не користувалися латиною вже з XVI ст. [22, сс. 61–62]. Незважаючи на культурне піднесення та пожвавлення літературної діяльності польською мовою, формування національної термінології та її кодифікація відбувається повільно, оскільки не було наукових зацікавлень і відповідної взірцевої літератури, тому науковці змушені

були послуговуватися латинськими термінами. Це спостерігаємо на прикладі ПМТ: перші граматики польської мови були написані латиною, вплив античної лінгвістичної традиції спостерігаємо у подачі матеріалу, у термінології, а також у поясненні граматичних явищ (P. Statorius-Stojeński, *Polonicae grammatices institutio...*, Drukarnia Królewska, Kraków 1568; (Ця граматика містила відомості з фонетики та орфографії, з морфології (розглядаються іменник, займенник, особливі форми дієслова, прислівник, прийменник, сполучник та вигук) [24]. Крім того, за латинським зразком автор виділив шість відмінків, об'єднавши в Ablativ усі форми, не властиві латинській мові; три типи відмінювання за родами. Оскільки не існувало розрізнення звука та букви, Статоріус-Стоєнський не зміг виділити правильні закінчення, внаслідок чого в іменній частині мови мав 150 парадигм із великою кількістю однакових флексій та 7 дієвідмін у дієслові [2, с. 50]); Mikołaj Volckmar, *Compendium linguae Polonicae...* (*Kompendium języka polskiego...*), Gdańsk 1594 (Автор користувався працею Статоріуса-Стоєнського, але доповнив її та упорядкував; вона складалася з двох частин, орфографії та частково фонетики і науки про слова – частини мови, флексія, словотвір [20]).

Дослідники стверджують, що основою будь-якої національної терміносистеми є питома термінологія, утворена на власному мовному ґрунті (С. В. Гриньов, Ю. Лукшин, С. Гайда тощо), запозичення іншомовних лексем та терміноелементів має місце тоді, коли вона (термінологія) „не може обійтися своїми власними ресурсами...” [17, с. 6]. Зародження слов'янської граматики та граматичної термінології відбувається внаслідок „накладання типологічних схем одної мови (грецької або латинської) на іншу споріднену мову (слов'янську)”, – зазначає Р. М. Трифонова [19, с. 6–9]. Цю тезу підтверджують і наші спостереження над складом ПМТ та способами її творення. Помічено значну кількість запозичень з латинської мови, семантичних і словотвірних

кальок. Численні зміни у складі фонологічної системи не знаходять відображення у ПМТ досліджуваного періоду. Граматиристи подають характеристику фонологічної системи порівняно з латинською (М. Фолькмар, 1594) чи іншою іноземною (німецькою – М. Добрацький, 1668) мовами, хоча виокремлюють риси вимови, властиві польській мові. Характерною особливістю досліджуваного періоду є те, що ще не існувало розрізнення звука та букви, тому граматиристи послуговуються терміном *litera* (< лат. *littera* [USJP]), який вживався на позначення букви та звука.

Згідно з античною традицією граматиристи середньопольської доби у польській мові виділяли голосні (*litera sama przez się brzmiąca; wokala*) та приголосні (*konsona; litera społubrzmiąca*) звуки, зустрічаються також спеціальні лексеми на позначення окремих звуків (*litera gardłowa* „гортанний звук”), дифтонга (*dyftong; litera dwójbrzmiąca*), звуків довгих (*litera przedłużona*) та коротких (*litera ukrócona*), складів довгих (*sylaba długa*) та коротких (*sylaba krótka*). Оскільки фонологічна система формувалася, то вимова того чи іншого звука на письмі супроводжувалася діакритичними знаками, хоча, як зазначає З. Клеменсевич, графіка у досліджуваній період не була усталеною [25, с. 286].

У складі ПМТ фонетики виділено терміни, які є **прямими, або матеріальними** (у Д. С. Лотте – оригінальними [14, с. 9]), **лексичними запозиченнями** з латинської або за її посередництвом (*dyftong* < *diphtongus* „дифтонг”; *konsonans* < *consonans* „приголосний звук”; *wokales* < *vocalis* „голосний звук”; *sylaba* < *syllaba* „склад”; *apostrofa* < *apostrophe* „апострофа”), **семантичні кальки** з латинської мови (*litera sama przez się brzmiąca*, досл. „літера, що сама звучить” < *vocalis* „голосний звук”, досл. „той, що звучить, має голос”; *litera wespolek brzmiąca*, досл. „літера, яка звучить разом” (із голосним)) < *consonans* „приголосний звук, досл. „узгоджувальний”; *litera wargowa* < *litera labialis* „губний звук”).

Протягом досліджуваного періоду активно розвивалася граматична термінологія (переважно морфологічна), створення питомої термінології для галузей фонетики та синтаксису відбудеться пізніше, з ХХ ст., після появи праць, присвячених експериментальній фонетиці, і виокремлення нових дисциплін (фонології та морфонології) [26, с. 52]. В граматиках і словниках середньопольського періоду спостерігаємо терміни на позначення восьми (П. Статоріус-Стоєнський, 1568; Є. Ротер, 1616; Ф. Менінський, 1649; М. Добрацький, 1669) чи семи (М. Фолькмар, 1594; А. Стиля, 1675) частин мови за античною традицією (*nomen* „ім'я, іменна частина мови”, *pronomen* „займенник”, *verbum* „дієслово”, *participium* „дієслівна форма”, *adverbium* „прислівник”, *praepositio* „прийменник”, *coniunctio* „сполучник”, *interiectio* „вигук”) [24; 23]. У випадку із сімома частинами мови граматисти не виділяли *participium*, який уживався на позначення дієслівних форм (дієприкметника та дієприслівника). *Nomen* „ім'я, іменна частина мови” поділявся на *nomen substantivum*, або *substantivum*, „іменник”, *nomen adiectivum*, або *adiectivum*, „прикметник” та *nomen numerale*, або *numerales*, „числівник”. Латинські терміни використовувалися поряд із питомими: „*Verbum nazywa się słowo lub część mowy / która przez czasy u osoby staczana bywa / znacząc co czynić albo przyjmować*” [Styla, с. 61]. Терміни, утворені на польському ґрунті, разом із прямими запозиченнями викликають появу численних синонімічних рядів, наприклад, *numerales* – *imię liczące* – *imię liczebne* – *imię rachmistrzskie* – *słowo liczebne* „числівник” (пор. Таблиця 1). Такий стан ПМТ є характерним для періоду її формування. Наприклад, у підручнику І. Моравуса (Ioannes Moravus (Ioannes Ionas Moravus), *Questiones de primis grammaticis rudimentis...*, Wilno 1592) подаються дефініції латинських термінів: *nomen proprium* – *które tylko służy jednej osobie albo rzeczy, które nam na krzcie albo z początku bywa dane* (досл. „який належить тільки одній особі чи речі, який нам під час хрещення

чи з початку буває наданий”), тобто власна назва [26, с. 13–14]. Дефініції є розмовними, недостатньо сформованими та нечіткими, такі спеціальні лексеми є терміноідами [8, с. 44].

У сучасному польському мовознавстві традиційно виділяють десять частин мови: 5 відмінюваних (*rzeczownik* „іменник”, *przymiotnik* „прикметник”, *liczebnik* „числівник”, *zaimek* „займенник”, *czasownik* „дієслово”) та 5 невідмінюваних (*przysłówek* „прислівник”, *przyimek* „прийменник”, *spójnik* „сполучник”, *partykuła* „частка”, *wykrzyknik* „вигук”) [29, сс. 115–116] (див. Таблиця 1).

Таблиця 1.

№	Назви частин мови середньопольського періоду		Сучасні польські назви частин мови
1	2	3	4
Відмінювані			
1	<i>nomen</i>	imię, nazwisko	nomen, imię „ім’я”
	<i>substantivum</i>	imię istotne; substantyw	rzeczownik „іменник”
	<i>adiectivum</i>	adiektyw; imię przydane; imię przymiotne	przymiotnik „прикметник”
		imię liczebne; imię liczebnik; imię rachmistrzskie; słowo liczebne	liczebnik „числівник”
	<i>numerale</i>		
2	<i>pronomen</i>	namiaszek; namiestnictwo; namiestnik; pronomen; zaimek	zaimek „займенник”
3	<i>verbum</i>	słowo; werbum	verbum, czasownik „дієслово”
Невідмінювані			
4	<i>adverbium</i>	adverbium; przysłowie	przysłówek „прислівник”
5	<i>praepositio</i>	prepozycja; przekładalne słówko; przekładanie; przełożenie	przyimek, prepozycja „прийменник”

Продовження таблиці 1.

1	2	3	4
6	<i>coniunctio</i>	koniunkcyja; słączenie; złączanie; złączenie	spójnik „сполучник”
		-	partykuła „частка”
7	<i>interiectio</i>	interiekcyja; wdanie; wo- łanie; wtrącanie; wtrącenie	wykrzyknik „вигук”
Особлива форма діслова			
8	<i>participium</i>	partycypium; uczestnictwo; uczestnik; uczestnictwo; uczestnik	imiesłów / participium „дієприкметник, дієприслівник”

Виявлено також терміни-латинізми та їхні польські відповідники (семантичні кальки) на позначення граматичних категорій (далі – ГК). Іменні ГК граматистом М. Добрацьким іменуються як *accidentia / przypadki* (одн. *przypadek*) [Dobrac-ki, с. 36]. Це також ГК роду (*genus / kazu / rodzaj*), числа (*numerus / liczba*), відмінка (*casus / spadek*), ступенів вияву ознаки (*comparatio / przyrównywanie*), відміни (*declinatio / staczanie*), флексійної категорії (творення родових форм від іменників та прикметників – *motio / ruszanie*), морфемної категорії (*figura / wyobrazenie*), словотвірної категорії (*species / początek*).

ГК роду в середньопольський період традиційно пред-ставлено грамемами *Maskulinum / rodzaj męski* „чоловічий рід”, *Femininum / niewieści / białogłowski* „жіночий рід”, *Neutrum / oddzielny* „середній рід”. У М. Добрацького знахо-димо також грамеми *Commune / Pospolity* „спільний рід”, *Omne / wszelki* (рід для прикметників), *Epicœnum vel Dubium / Mieszany* „мішаний рід” (для назв тварин, що однією лексемою іменують і самців, і самок) [Dobrac-ki, сс. 50–52]. Спостерігаємо спеціальні лексеми на позначення трьох чисел: *singularis / liczba mała / liczba pojedyncza* „однина”, *pluralis / liczba mnoga / liczba wielka* „множина”, *dualis / liczba*

dwojkowa / liczba podwójna „двоїна”. За античною традицією, ГК відмінка була представлена 6 або 7 (залежно від статусу аблатива – *Ablativus*, виділення якого справляло граматистам труднощі) спеціальними лексемами, запозиченими з латини, та їх питомими дублетами: *Nominativus / nominatyw / mianujący* „називний відмінок”, *Genetivus / genityw / rodzący* „родовий відмінок”, *Dativus / datyw / dający* „давальний відмінок”, *Accusativus / akuzatyw / skarżący* „знахідний відмінок”, *Vocativus / wokatyw / spadek wołający* „кличний відмінок”, *Ablativus* „аблатив, відкладний відмінок, часом: орудно-місцевий відмінок”, що деякими граматистами поділявся на *Instrumentalis / instrumentalny / statkowy* „орудний відмінок” та *Ultimus / Localis / miejscowy* „місцевий відмінок”. ГК ступеня вияву ознаки представлена грамами *gradus positivus / pozytywny / pozytywny* „нульовий ступінь вияву ознаки”; *gradus comparativus / komparatyw / stopień przyrównujący* „вищий ступінь вияву ознаки, компаратив”; *gradus superlativus / stopień najwyższy / superlatyw* „найвищий ступінь вияву ознаки, суперлатив”.

Граматисти не були одностайними у поділі іменних частин мови на відміни. Найчастіше виділяли їх за родами (чоловічим, жіночим, середнім) – три для іменників та три для прикметників (М. Фолькмар, 1594). Часами парадигму відмінювання прикметників подавали окремо, тоді з’являлася четверта відміна (М. Добрацький, 1669). Тому маємо такі грами: I *declinatio / staczanie / deklinacja*, II *declinatio / staczanie / deklinacja*, III *declinatio / staczanie / deklinacja*, IV *declinatio / staczanie / deklinacja*.

ГК *motio / ruszanie* властива як іменникам (*ksiądz → księdzowa*), так і прикметникам (*zaczny, zacna, zacne*). Згідно з ГК *figura / wyobrażenie* всі вирази поділялися на прості (*wyobrażenie proste / Simplex*) (*sprawiedliwy*) і складні (*złożone / Compositum*) (*niesprawiedliwy*). ГК *species / początek* представлена непохідними *Primitiva* (*księga*) та похідними *Derivativa* (*książka, książeczka*) словами.

Дієслівні ГК утворюють ГК особи (*osoba / persona*), стану (*genus / rodzaj*), часу (*tempus / czas*), способу (*modus / sposób*), числа (*numerus / liczba*), морфемна категорія (*figura / wyobrażenie*), словотвірна категорія (*species / początek*), дієвідміни (*koniugacyja / zprzężenie*). ГК особи є спільною для дієслів та особових займенників, представлена грамемами на позначення 1-ї (*persona prima / osoba pierwsza / persona pierwsza*), 2-ї (*persona secunda / osoba druga / osoba wtóra*) та 3-ї осіб (*persona tertia / osoba trzecia / persona trzecia*). ГК стану представлена лексемами зі значенням активного (*genus Activum / rodzaj sprawujący*), пасивного (*genus Passivum / passyw / rodzaj cierpiący*), нейтрального (*genus Neutrum / rodzaj nijaki / które ani czynienia, ani przyjęcia nie znaczą*) та зворотного (*które z przykładaniem namiestnictw*) стану, часто ця ГК виражається у лексико-граматичних розрядах дієслова (*słowo activa, słowo sprawujące* „дієслово активного стану”, *słowo passiva / słowo cierpiące* „дієслово пасивного стану”, *słowo reciproca / słowo recyprokowane* „дієслово зворотного стану”), що свідчить про неповну її сформованість. Не до кінця розвиненою залишається ГК способу, що представлена грамемами: 1) дійсного способу (*Indicativus / sposób pokazujący / sposób ukazujący*); 2) наказового способу (*Imperativus / sposób rozkazujący / sposób rokazujący*); 3) умовного способу (*Potentialis / sposób samowładny / sposób przyłączający*); 4) бажального способу (*Optativus / sposób życzący*); 5) з’єднувального способу (*Conjunctivus / sposób złączający*); 6) інфінітива (*Infinitivus / sposób kończący / sposób nieokreszony*). Несформованою залишається ГК виду.

ГК дієвідміни представлена трьома грамемами, виокремлення яких здійснювалося за античною традицією – за закінченням у 1-й особі однини: *I koniugacyja* (дієслова із закінченням -em), *II koniugacyja* (дієслова із закінченням -am), *III koniugacyja* (дієслова із закінченням -e). Універсальною ГК є ГК *Significatio / znaczenie* „значення”. Розгляд системи ГК показав, що поняття про деякі ГК тільки формувалися,

тому спеціальні лексеми на їх позначення були неточними та суперечливими. В. Колесов пише про стан науки часів середньовіччя: „Виділення окремих лінгвістичних одиниць часто відбувалося за випадковими, зовнішніми ознаками, мало конкретно-чуттєвий характер, що непрямим чином вказує на повну відсутність абстрактних, наукових, власне лінгвістичних уявлень про об’єкт мовознавства” [12, с. 232]. Спочатку відбувалося пристосування латинської мовознавчої термінології до системи польської мови, пізніше відбір понять і термінів, властивих саме польській мові, та намагання передати їх національною мовою. Власне польські терміни, які використовувалися на позначення частин мови та ГК, за своєю генетичною природою є **прямими лексичними запозиченнями** з латинської мови (*adiektyw* < *adiectivum* „прикметник”, *kazus* < *casus* „відмінок”), **семантичними** (*czyniące słowo* < *verbum activum* „дієслово активного стану”; *spadek* < *casus* „відмінок” тощо) та **словотвірними кальками** (у Д. С. Лотте – перекладні запозичення [15, с. 12]) з латини (*przysłowie* < *adverbium* „прислівник”, *przekładanie* / *przełożenie* < *praepositio* „прийменник” тощо).

Ю. Лукшин і В. Змажер говорять, що запозичені терміни є джерелом інтернаціоналізації національних термінологічних систем [28, с. 76]. Нами виявлено терміни, що збереглися у сучасній ПМТ і набули статусу **інтернаціоналізмів**: *nomen*, *verbum*, *participium*, *masculinum*, *femininum*, *neutrum*, *numerus singularis*, *numerus pluralis*, *dualis*, *nominativus*, *genetivus*, *dativus*, *positivus*, *comparativus*, *superlativus* тощо.

Розгляд запозичень у складі ПМТ показав, що в XVI–80-х роках XX ст. вона перебувала під сильним впливом латинської мови. До основних причин запозичень відносимо відсутність питомої термінології та чітко сформованих мовознавчих понять, часами автоматичне перенесення латинських термінів без пояснень і без пошуку відповідників у національній мові, намагання полегшити розуміння термінів за допомогою латинізмів (наприклад, у підручниках польської

мови, написаних іноземними мовами). Польська мова увібрала всю латинську мовознавчу термінологію, а потім поступово почала відбирати ті терміни, які відбивали поняття та явища, властиві їй. Отже, формування ПМТ відбувається шляхом від запозичення лексем до утворення на їх основі питомих. Такі спеціальні лексеми мають характер семантичних і словотвірних кальок. Крім того, поряд із освоєними термінами вживаються латинські, які є прямими лексичними запозиченнями, більшість із них збереглися у складі сучасної ПМТ і здобули статус інтернаціоналізмів.

Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому вивченні складу ПМТ та способів її номінації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алиева П. М. Состояние лингвистической терминологии в современном русском языке : 2001–2011 гг. : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / П. М. Алиева. – Ставрополь, 2011. – 19 с.
2. Ананьева Н. Е. История и диалектология польского языка : учебник / Н. Е. Ананьева. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 301 с.
3. Антонюк Г. Д. Латинська педагогічна термінологія та її функціонування у національних мовах / Г. Д. Антонюк // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. – 2005. – № 524. – С. 50–54.
4. Вакулик І. І. Запозичення з класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов (на матеріалі юридичних та економічних термінів української, російської, німецької, французької, англійської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / І. І. Вакулик. – К., 2004. – 20 с.
5. Войцева О. А. Деякі аспекти адаптації іншомовних термінів у польській мові (на матеріалі водогосподарської лексики) / О. А. Войцева // „О сколько нам открытий чудных...” Материалы к 80-летию со дня рождения Д. С. Ищенко. – Одесса : Одесский национальный университет, 2012. – С. 18–22.
6. Ганієва Е. С. Кримськотатарська лінгвістична термінологія : історія та сучасний стан : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13 / Е. С. Ганієва. – К., 2008. – 19 с.

7. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. В. Гринев-Гриневиц. – М. : Издательский центр „Академия”, 2008. – 304 с.
8. Д’яков А. С. Основы термінотворення: семантичний та соціо-лінгвістичний аспекти / А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім „KM Academia”, 2000. – 218 с.
9. Захарчин В. В. Українська мовознавча термінологія кінця ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / В. В. Захарчин. – К., 1995. – 18 с.
10. Канделаки Т. Л. Упорядочение заимствованных терминов и терминологических элементов. Интернационализация терминов / Т. Л. Канделаки // Научно-техническая терминология: реферативный журнал. – 1986. – № 6. – С. 1–4.
11. Кияк Т. Р. До питання про „своє” та „чуже” в українській термінології / Т. Р. Кияк // Мовознавство. – 1994. – № 1. – С. 22–25.
12. Колесов В. В. Развитие лингвистических идей у восточных славян эпохи Средневековья / В. В. Колесов // История лингвистических учений: Позднее средневековье. – СПб. : Изд-во „Наука” С.-Петербургское отд-е, 1991. – С. 208–255.
13. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові / І. М. Кочан. – Львів : ВЦ ЛНУ імені І. Франка, 2004. – 520 с.
14. Крижанівська А. В. Склад і структура термінологічної лексики української мови / А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько. – К. : Наук. думка, 1984. – 194 с.
15. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. С. Лотте – М. : Наука, 1982. – 149 с.
16. Панько Т. І. Українське термінознавство: підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
17. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. IV. – С. 3–8.
18. Тихомирова Т. С. Польский язык / Т. С. Тихомирова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://m.slavcenteur.ru/Proba/ucheba/kursy/Tihomirova_PolskijJazyk.pdf
19. Трифонова Р. М. Истоки русской грамматической терминологии : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Р. М. Трифонова. – М., 1967. – 18 с.

20. Czarski B. Mikołaj Volckmar. Compendium linguae Polonicae in gratiam iuventutis Dantiscanae collectum a Nicolao Volkmaro. Compendium języka polskiego na użytek młodzieży gdańskiej zebrane przez Mikołaja Volckmara / B. Czarski. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/169>
21. Dąbrowska A. Język polski / A. Dąbrowska. – Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. – 283 s.
22. Gajda S. Wprowadzenie do teorii terminu / S. Gajda. – Opole : Wyższa Szkoła pedagogiczna im. Powstańców Śląskich, 1990. – 145 s.
23. Just A. Jeremiasz Roter. Schlüssel zur Polnischen vnd Teutschen Sprach. Das ist: Recht gründliche Anleitung / wie nicht allein ein Teutscher die Polnische / sondern auch / wie ein Pole die Teutsche Sprach / leichter vnd eher lesen / verstehen / reden / vnd schreiben lernen könne. Klucz do Polskiego y Niemieckiego Języka. To jeft: Gruntowna náuká / Jáko sie nie tylko Niemiec Polkiego : Ale jáko sie y Polak Niemieckiego języka / łatwiey y rychley czytać / rozumieć / mowić y piśać náuczyć może / A. Just. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/409>
24. Kępińska A. Piotr Statorius-Stojeński. Polonicae grammatices institutio. In eorum gratiam, qui eius linguae elegantiam cito & facile addiscere cupiunt. Wykład gramatyki polskiej. Na użytek tych, którzy wytworności tej mowy szybko i łatwo pragną się nauczyć / A. Kępińska. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/168>.
25. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego : w 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa : PWN, 1985.
26. Koronczewski A. Polska terminologia gramatyczna / A. Koronczewski. – Wrocław : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1961. – 117 s.
27. Lehr-Spławiński T. Język polski : pochodzenie, powstanie, rozwój / T. Lehr-Spławiński. – Warszawa : PWN, 1978. – 452 s.
28. Lukszyn J. Podstawy teoretyczne terminologii / J. Lukszyn, W. Zmarzer. – Warszawa : KJS, 2001. – 189 s.
29. Nagórko A. Zarys gramatyki polskiej / A. Nagórko. – Warszawa : PWN, 2007. – 331 s.
- Dobrcki – Gutthäter-Dobrcki M. Polnische Teutisch erklärte Sprachkunft... Grámátýká Polska, Niemieckim językiem wyrażona / M. Gutthäter-Dobrcki. – Oleśnica : 1669. – 566 s. – [Electron resource]. – Access mode: <http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/74008/>

Styla – Styla A. Grammatica Polono-Italica abo sposob łacny nauczenia się włoskiego języka... / A. Styla. – Kraków : 1675. – 226 + nlb. 8 s. – [Electron resource]. – Access mode: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=204846>

USJP – Uniwersalny słownik języka polskiego: w 4 t. / red. S. Dubisz. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.

REFERENCES

1. Alieva P. M. Sostoyanie lingvisticheskoy terminologii v sovremennom russkom yazyke: 2001–2011 gg. : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / P. M. Alieva. – Stavropol', 2011. – 19 p.
2. Anan'eva N. E. Istoriya i dialektologiya pol'skogo yazyka : uchebnik / N. E. Anan'eva. – M. : Izd-vo MGU, 1994. – 301 p.
3. Antonyuk G. D. Latins'ka pedagogichna terminologiya ta ii funktsionuvannya u natsional'nikh movakh / G. D. Antonyuk // Visnik Natsional'nogo universitetu „L'viv'ka politehnika”. – 2005. – № 524. – P. 50–54.
4. Vakulik I. I. Zapozichennya z klasichnikh mov u naukoviy terminologiyisuchasnikh evropeys'kikh mov (na materialy yuridichnikh ta ekonomichnikh terminiv ukrains'koi, rosiys'koi, nimets'koi, frantsuz'koi, angliys'koi mov) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.15 / I. I. Vakulik. – K., 2004. – 20 p.
5. Voytseva O. A. Deyaki aspekti adaptatsii inshomovnikh terminiv u pol's'kiy movi (na materialy vodogospodars'koi leksiki) / O. A. Voytseva // „O skol'ko nam otkrytiy chudnykh...” Materialy k 80-letiyu so dnya rozhdeniya D. S. Ishchenko. – Odessa : Odesskiy natsional'nyy universitet, 2012. – P. 18–22.
6. Ganieva E. S. Krims'kotatars'ka lingvistichna terminologiya : istoriya ta suchasniy stan : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.13 / E. S. Ganieva. – K., 2008. – 19 p.
7. Grinev-Grinevich S. V. Terminovedenie : ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / S. V. Grinev-Grinevich. – M. : Izdatel'skiy tsentr „Akademiya”, 2008. – 304 p.
8. D'yakov A. S. Osnovi terminotvorenniya: semantichniy ta sotsiolingvistichniy aspekti / A. S. D'yakov, T. R. Kiyak, 3. B. Kudel'ko. – K. : Vid. dim „KM Academia”, 2000. – 218 p.

9. Zakharchin V. V. Ukrains'ka movoznavcha terminologiya kintsya XIX – pochatku XX stolittya : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 / V. V. Zakharchin. – K., 1995. – 18 p.
10. Kandelaki T. L. Uporyadochenie zaimstvovannykh terminov i terminoelementov. Internatsionalizatsiya terminov / T. L. Kandelaki // Nauchno-tehnicheskaya terminologiya: referativnyy zhurnal. – 1986. – № 6. – P. 1–4.
11. Kiyak T. R. Do pitannya pro „svoje” ta „chuzhe” v ukrains'kiy terminologii / T. R. Kiyak // Movoznavstvo. – 1994. – № 1. – P. 22–25.
12. Kolesov V. V. Razvitie lingvisticheskikh idey u vostochnykh slavyan epokhi Srednevekov'ya / V. V. Kolesov // Istoriya lingvisticheskikh ucheniy: Pozdnee srednevekov'e. – SPb. : Izd-vo „Nauka” S.-Peterburgskoe otd-e, 1991. – P. 208–255.
13. Kochan I. M. Dinamika i kodifikatsiya terminiv z mizhnarodnimi komponentami u suchasniy ukrains'kiy movi / I. M. Kochan. – L'viv : VTs LNU imeni I. Franka, 2004. – 520 p.
14. Krizhanivs'ka A. V. Sklad i struktura terminologichnoi leksiki ukrains'koï movi / A. V. Krizhanivs'ka, L. O. Simonenko, T. I. Pan'ko. – K. : Nauk. dumka, 1984. – 194 p.
15. Lotte D. S. Voprosy zaimstvovaniya i uporyadocheniya inoyazychnykh terminov i terminoelementov / D. S. Lotte – M. : Nauka, 1982. – 149 p.
16. Pan'ko T. I. Ukrains'ke terminoznavstvo : pidruchnik / T. I. Pan'ko, I. M. Kochan, G. P. Matsyuk. – L'viv : Svit, 1994. – 216 p.
17. Simonenko L. O. Ukrains'ka naukova terminologiya: stan ta perspektivi rozvitku / L. O. Simonenko // Ukrains'ka terminologiya i suchasnist' : Zb. nauk. prats'. – K., 2001. – Vip. IV. – P. 3–8.
18. Tikhomirova T. S. Pol'skiy yazyk / T. S. Tikhomirova. – [Electron resource]. – Access mode: http://m.slavcenteur.ru/Proba/ucheba/kursy/Tihomirova_PolskijJazyk.pdf
19. Trifonova R. M. Istoki russkoy grammaticheskoy terminologii : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 / R. M. Trifonova. – M., 1967. – 18 s.
20. Czarski B. Mikołaj Volckmar. Compendium linguae Polonicae in gratiam iuventutis Dantiscanae collectum a Nicolao Volkmaro. Kompendium języka polskiego na użytek młodzieży gdańskiej zebrane przez Mikołaja Volckmara / B. Czarski. – [Electron resource]. – Access mode: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/169>

21. Dąbrowska A. Język polski / A. Dąbrowska. – Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. – 283 s.
22. Gajda S. Wprowadzenie do teorii terminu / S. Gajda. – Opole : Wyższa Szkoła pedagogiczna im. Powstańców Śląskich, 1990. – 145 s.
23. Just A. Jeremiasz Roter. Schlüssel zur Polnischen vnd Teutschen Sprach. Das ist: Recht gründliche Anleitung / wie nicht allein ein Teutscher die Polnische / sondern auch / wie ein Pole die Teutsche Sprach / leichter vnd eher lesen / verstehen / reden / vnd schreiben lernen könne. Klucz do Polskiego y Niemieckiego Języka. To jest: Gruntowna nauka / Jako się nie tylko Niemiec Polkiego : Ale jako się y Polak Niemieckiego języka / łatwo y rychley czytać / rozumieć / mowieć y pisać nauczyć może / A. Just. – [Electron resource]. – Access mode: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/409>
24. Kępińska A. Piotr Statorius-Stojeński. Polonicae grammatices institutio. In eorum gratiam, qui eius linguae elegantiam cito & facile addiscere cupiunt. Wykład gramatyki polskiej. Na użytek tych, którzy wytworności tej mowy szybko i łatwo pragną się nauczyć / A. Kępińska. – [Electron resource]. – Access mode: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/168>.
25. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego : W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985.
26. Koronczewski A. Polska terminologia gramatyczna / A. Koronczewski. – Wrocław : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1961. – 117 s.
27. Lehr-Splawiński T. Język polski : pochodzenie, powstanie, rozwój / T. Lehr-Splawiński. – Warszawa : PWN, 1978. – 452 s.
28. Lukszyn J. Podstawy teoretyczne terminologii / J. Lukszyn, W. Zmarzer. – Warszawa : KJS, 2001. – 189 s.
29. Nagórko A. Zarys gramatyki polskiej / A. Nagórko. – Warszawa : PWN, 2007. – 331 s.
- Dobracki – Gutthäter-Dobracki M. Polnische Teutsch erklärte Sprachkunft... Gramatyka Polska, Niemieckim językiem wyrażona / M. Gutthäter-Dobracki. – Oleśnica : 1669. – 566 s. – [Electron resource]. – Access mode: <http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/74008/>
- Styla – Styla A. Grammatica Polono-Italica abo sposob łączny nauczania się włoskiego języka... / A. Styla. – Kraków : 1675. – 226 + nłb. 8 s. – [Electron resource]. – Access mode: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=204846>
- USJP – Uniwersalny słownik języka polskiego: w 4 t. / red. S. Dubisz. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.

В. В. Губич

**ЛАТИНСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ
В СОСТАВЕ ПОЛЬСКОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ
ТЕРМИНОЛОГИИ СРЕДНЕПОЛЬСКОГО ПЕРИОДА**

Статья посвящена рассмотрению особенностей функционирования латинизмов в составе польской лингвистической терминологии XVI – 80-х годов XIX ст. Влияние античной лингвистической традиции наблюдаем в подаче материала, в терминологии, а также в объяснении грамматических явлений. Выявлено значительное количество семантических и словообразовательных калек, лексических заимствований, которые сохранились в современной польской терминологии и приобрели статус интернационализмов.

Ключевые слова: заимствование, терминология, латинский язык, польский язык.

V. V. Gubych,

Postgraduate Student of General and Slavic Linguistics Department,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
24 / 26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine,
tel. : 38(048) 776-04-42,
vitalina.gubich@rambler.ru

**LATIN BORROWINGS AS PART
OF THE POLISH LINGUISTIC TERMINOLOGY
OF THE MIDDLE POLISH PERIOD**

The article deals with the features of latinisms as part of the Polish linguistic terminology (16th – 80's of the 19th century). Special lexemes of Latin origin in phonetics and morphology were chosen as the material for the research. The method of induction, descriptive, comparative methods were used in the research. The gradual replacement of Latin, which served as a literary and vulgar language, began in the 16th century due to internal and external language factors. However, Latin remains the language of science: the first Polish books of grammar were written in it, the influence of ancient linguistic traditions are seen in presentation, terminology and in explaining grammar phenomena. A significant number of lexical borrowings from Latin, semantic and structural calques are observed.

The main reasons for the emergence of Latin borrowings were the lack of specific national terminology and clearly formed linguistic concepts, sometimes automatic transference of a Latin term, efforts to facilitate the understanding of the terms using latinisms. Polish absorbed the Latin linguistic terminology, and then gradually began to select the terms that reflected the concepts and phenomena peculiar to this language. Thus, the formation of the Polish linguistic tradition occurs by adapting the lexemes and by forming specific lexemes on their base. Alongside the existing Polish terms the Latin ones are used as part of modern linguistic terminology having the status of international words.

Key words: borrowings, terminology, Latin, Polish.

Надійшла до редакції 26.09.2016 р.

УДК 81'373,23'373.612.2'23

С. В. Дмитрієв,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

Французький бульвар 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,

тел. : (048)776-04-42,

kinandr44@ukr.net

МЕТАФОРИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ВЛАСНИХ ІМЕН ІЗ СУПЕРКОНЦЕПТОМ ЛЮДИНА

Стаття присвячена проблемі метафоричної інтеграції прецедентних імен і міфонімів різних концептосфер із суперконцептом ЛЮДИНА на матеріалі корпусу номінацій особи в сучасних українських соціолектах. Конекція відбувається через інтерференцію реципієнтної і донорської зони. Дослідження номінацій особи такого типу актуалізується високою частотністю їх вживання у різних соціолектних площинах. Серед досліджуваних одиниць переважають дифузно-метафоричні та гештальтні різновиди асоціативно термінальної мотивації. Основні донорські зони: „кіно”, „мультиплікація”, „література”,